

CAMİNİN ETRAFINDA BİR TUR 25 KURUŞ

Yakup KARASOY

İhsan'ın bisikleti yoktu. Arkadaşlarının da yoktu. Mahalledeki çocukların hiçbirinin yoktu. Sadece Ahmet abilerinin bisikleti vardı ama ne bisiklet! At gibiydi. Bacakları yetişir miydi? Denememişlerdi. Hepsinin hayali Ahmet abilerinin bisikletine binip sokak aralarında gezebilmektir.

İhsan yine yarı hayal yarı gerçek kendisini bisiklete binerken görüyordu. “Ah bir bisikletim olsa...” diye düşünmeye başladı. Acaba bisiklet kaç liraydı, babasının almaya gücü yeter miydi? Belki alabilirdi. “Ama olsun.” dedi kendi kendine. “Babamdan bisiklet almasını isteyebilmem için bisiklete binebilmeliyim. Babam binip binemediğimi sorarsa ne cevap vereceğim?” Kararını verdi. İlk iş bisikleti sürmekten geçiyordu. Bisikleti öyle sürmeliydi ki... Öyle sürmeliydi ki taştan taşta, gedikten gediğe atlayan keçiler gibi... O gün her zamankinden daha erken uyandı. Yüreği kıpır kıpırdı, çok heyecanlıydı.

Annesinin çok işi vardı. Annesi herkesten önce kalkmalıydı. Önce çobana verilecek keçileri ağıldan çıkarmalıydı. Yoksa bütün gün onlara nasıl bakardı? Yeygileri zaten azdı. Akşamları azar azar bölüştürüyordu. Bir an evvel baharın gelmesini bekliyordu. Bahar gelince dağdan dönmeyeceklerdi.

Öyle çok keçileri yoktu zaten. Olsaydı burada ne işleri vardı? İnönü'nde keçileri için onların da inleri vardı. Hem de kocaman bir in. 500-600 keçi girebilirdi ama İhsan'ın babası memurdu, bu kadar keçiye bakamazdı. Onun için sadece 18 keçileri vardı. Bunların beşi, bu sene kısır kalmıştı. Aslında kısır kalmamaları gerekirdi çünkü Kır Kerim'in sürüsünde yirmiye yakın teke vardı. Keçiler ağustos ayında savruktukları için bu tekeleri ayırırlardı. Sürüden ayrılan tekeler Kır Kerim'in küçük oğlu Ali'ye verilir, Ali bu tekeleri sürüden uzakta eylül ayının ortalarına kadar güderdi. Eylül ayının ortalarında tekelerle keçiler bir törenle çiftleştirilirdi. İhsan hep merak ederdi,

niye böyle bir şey yapıyorlar diye. Bir gün bisikleti olan Ahmet abisine sorma cesaretini kendisinde buldu. Ahmet, bilgiç bir edayla İhsan'a tane tane anlattı: "Bak İhsan; eğer keçiler, koyunlar aynı anda kuzularlarsa bu iyi olur. Oğlakların hepsi 10-15 gün içinde doğarlarsa akran olurlar. Dağda birlikte gezerler, iyi arkadaş olurlar. Birisi şubatta diğeri nisanda doğarsa bunlar arkadaş olamazlar. Zaten nisanda doğan körpe olacağı için sürüye katılamaz, sürüyle dağları tepeleri aşamaz. Sarp kayalarda tütülü otları yiyip gelişemez."

İhsan; ilk defa o gün kısır kalmayı, keçilerin çiftleşmesini, oğlakların nasıl doğduklarını duyuyor değildi. Arkadaşlarıyla konuşuyorlardı. Etraflarında kimse yoktu ama onlar kısık sesle konuşuyorlardı. Ya birileri duyarsa... Aslında Hayat Bilgisi derslerinde öğretmenleri üremeden, çiftleşmeden, çoğalmadan bahsetmişti. Bisikletin keçi gibi çoğalmadığını İhsan biliyordu. İhsan için son günlerde bisiklet, keçiden daha çekici ve çok daha değerliydi.

İhsan bisikletin parasını, bisiklete binmeyi, keçileri düşünüyordu ama bugün Hatice Bacı -komşuları ona hep öyle seslenirlerdi- için sıradan bir gündü... Her zamanki gibi keçileri çobana gönderdikten sonra önce ineği sağdı, altını temizledi. İyi bir öküz olması için ala dananın kalan sütü emmesine müsaade etti. Ahırda çok iş vardı. Hatice Bacı'nın işi sadece keçiler mi? Ala dana artık inek olmuştu. Bu sene ilk defa buzağılamış, sağ bacağına tamamına yakını ak, geri kalan yerleri kara bir danası olmuştu. Bu danacık büyüyecek, tosun olacak, güçlü kuvvetli olursa öküz olacaktı. Öküz olmak öyle kolay bir iş değildi. Evin temel direği olmak demekti. Çiftleri kim sürecek? Bu erkek dana güçlü bir öküz olursa işleri kolaylaşacağı için ona iyi bakmalıydılar. Ne olur ne olmaz diye onu her gün dağa süremezlerdi. Kamertay adını verdikleri eşekleri iyiydi ama zayıf bir eşekti. Ona eş koşmak zor oluyordu. Zaten bütün ekin tarlaları taşla doluydu; ya elleriyle ekecekti ya da eşeğin, öküzün yanına kendileri geçecekti. Kamertay'a da bir şeyler vermeliydi. Evin bütün yükü bu küçücük eşekteydi. Başkalarının eşekleri katır gibiydi. Öyle iri yarı eşeklere Kıbrıs eşeği denildiğini duymuştu İhsan. Kendilerinin eşeği ise Yörük eşeği idi. Binmesi kolaydı. İhsan kolayca binebiliyordu. Haşarı bir eşek değildi, uysaldı. Eşekle neler yaparlardı neler... İhsan bir düşündü. Dağa oduna eşekle giderlerdi. Keçilere ot yolmaya, katran pürü kesmeye eşekle giderlerdi. Evde su azaldı mı hemen Kamertay'a heybeler atılır heybelerin gözlerine birer güğüm konulur, doğru İhsan pınar başına... Eline de bir su kabı almalıydı. Öyle boş gidip boş dönmek köy yerinde olmazdı. Evde annesi ne diyordu? "Oğlum, kızım; dolu git, dolu gel..."

yani çıkarken götürülmesi gereken bir kap, bir nesne var ise onu götürün, dönüşünüzde de içeriye getirilmesi gereken bir şey varsa getirin.

Hatice Bacı, Kamertay'ı da hallettikten sonra hızlıca mutfağa girmeliydi. Süt ateşe konacak, çocuklar uyanmadan onlara sıcak bazlama pişirilecek, hepsinin karnı doyurulduktan sonra yeniden evin öteki işlerine dönecekti. Gün içinde İhsan, Hatice Bacı'nın en büyük yardımcısıydı. Evin içindeki işlerde ablası annesine yardım ediyordu ama dışarı işleri hep İhsan'a kalıyordu. Babası dairede olduğu için bütün bu işleri yapmalıydı. İhsan'ın bir de hesabı vardı. Annesi ona destek olabilirdi. Öyleyse annesi hangi işi buyurursa yüksünmeden yapmalı, annesinin desteğini almalıydı. Annesini kızdırırsa bisiklet hesabı yatabilirdi.

İhsan'ın babası sabahları çok erken kalkardı. Hatice Bacı'nın ahırdaki işleri bitirip yukarı çıkmasıyla birlikte Mustafa Efendi de yataktan çıkar, mutlaka her gün tıraş olurdu. Tıraş olmadan işe gitmezdi, gidemezdi. Dairede herkes tıraşlıydı. Herkes düzgün giyinirdi. Belki üzerlerindeki elbiseler yeni değildi, İngiliz kumaşından değildi ama hepsi temiz, hepsi ütülüydü. Ütü bugün bildiğimiz ütülerden değildi. Elbiseler yatağın altına konur, sabaha kadar kalırdı. Böylece ütülenmiş olurdu.

Mustafa Efendi sabahları sofranın başında mutlaka çocuklarının olmasını isterdi. Mustafa Efendi'nin İhsan'dan başka iki çocuğu daha vardı: İhsan'ın ablası Fatma ve küçüğü Zehra. İhsan'ın ablası Fatma, onun ilk öğretmeni idi. Ablası, beşi bitirmişti ama ilçelerinde ortaokul olmadığı için iki yıldır okula gitmiyordu. Fatma, okumayı çok seviyordu. Öğrenmeyi, öğretmeyi çok seviyordu. İlçelerinde ortaokul yoktu ama açılacaktı. İki yıldır Fatma'nın arkadaşları heyecanla bu anı bekliyorlardı. Ortaokul ne zaman açılacak?

İhsan'ın küçük kardeşi Zehra ise seneye okula başlayacaktı. Ablası İhsan'dan üç yaş büyük, Zehra dört yaş küçüktü. Aile, her gün kahvaltı sofrasının etrafında güne başlardı. Bazı günler sofrada Zehra olmazdı. Hatice Bacı mışıl mışıl uyuyan Zehra'sına kıyamaz biraz daha uyumasını isterdi çünkü Zehra anasının adıydı. Anası, Hatice Bacı küçükken öldüğü için Zehra'sına ayrı bir sevgisi vardı. Fatma kimin adıydı? Burası köy yeri değil miydi? Öyle yeni duyulan isimler verilmezdi çocuklara. Sırasıyla dedelerinin, ebelerinin, emmelerinin, teyzelerinin, halalarının, dayılarının adları verilmeliydi. Bir de anılarda yaşayanların adları verilirdi.

Mustafa Efendi, her zamanki gibi karnını tika basa doyumadı. Sıcak bazlamasını çökekle, zeytinle yedi; çayını içti. Çocuklarını okşadı. İhsan'a

iyi bir öğrenci olmasını tembihledi. Fatma'ya da annesine yardımcı olmasını hatırlattıktan sonra evden ilk o çıkacaktı. İhsan, babasını uğurlamak için dışarıya kadar çıktı. Mustafa Efendi şaşırmişti. İhsan böyle yapmazdı. Onu işe Hatice Bacı uğurlardı. İhsan, annesine babasını bugün kendisinin uğurlayacağını söylemiş ve anası mutfaktan dışarı çıkmamıştı. Babası ayakkabısını giyince İhsan ona doğru yaklaştı ve babasına eğilmesini söyledi. Mustafa Efendi şaşırmişti. “Söyle aslanım!” dedi. İhsan “Baba, biraz eğilsene!” dedi. Babası epeyi uzun boylu sayılırdı. Dedesinden, amcasından, dayısından, Cemel abisinden daha uzundu. Mustafa Efendi eğildi. Hatta çömeldi. İhsan'ın elinden tuttu, yanaklarını okşadı. Tekrar, “Söyle aslanım, ne var?” dedi. İhsan, utana sıkıla “Bana 50 kuruş versene.” dedi. “Ama 25 kuruş da olur baba.” dedi. Mustafa Efendi doğruldu. İhsan öyle her zaman harçlık isteyen bir çocuk değildi. Zaten aldıkları maaş kıt kanaat geçinmelerine yettiği için Mustafa Efendi tutumlu biriydi. Ay başında ne olur ne olmaz diye Hatice Bacı'ya evin ihtiyaçları için az bir para ayırır, verirdi. Fatma'ya, İhsan'a ve Zehra'ya gönül alma harçlığı verirdi. Temel ihtiyaçlarından arta kalan parasını biriktirmeliydi. Mustafa Efendi, paranın kıymetini biliyordu. Para önemliydi. Öyle her işe çarçur edilmemeliydi. Çocuklarını iyi eğitmeli, onlara da tutumlu olmayı öğretmeliydi. Cimrilik ile tutumluluk arasında zihninde gelgitler yaşadı. Bir yanda biricik oğlu, diğer yanda hayalleri... Ev, artık ailesine yetmemeye başlamıştı. Yattıkları odanın yanına bir göz oda daha eklemeye niyeti vardı. Fatma hızla büyüyordu, İhsan büyüyordu. Bir göz oda ne güzel olurdu! Kızların ikisine bir oda, İhsan'a bir oda... Mustafa Efendi düşündü, düşündü... Ne yapmalıydı?

Mustafa Efendi içinden “Neyse!” dedi. İhsan'ı tekrar okşadı. “Söyle bakalım ne yapacaksın elli kuruşu?” İhsan gözlerini açtı, babasına aşağıdan yukarıya doğru öyle bir baktı ki... Mustafa Efendi tekrar eğildi, “Söylemek istemiyor musun aslanım?” dedi. İhsan, “Şimdi değil baba.” dedi. “Sana akşam anlatacağım.” Mustafa Efendi, bir kendisinin çocukluğunu düşündü bir de bu gününü... Yüce Tanrı'ya ne kadar şükretse azdı. Çok şükür durumu iyi sayılırdı. Bu yıllarda işi olmak, hele hele devlet memuru olmak büyük ayrıcalıktı. Kolay memur olmamıştı. Köyde okul, o on üç yaşında iken açılmıştı. Herkes gibi onu da babası hemen okula yazdırmıştı. Üçüncü sınıfta iken yaşı on altı olunca okulun müdürü Cevdet öğretmen bir gün Mustafa'yı çağırarak, “Oğlum Mustafa yarın okula babanla birlikte gel, ona benim selamımı söyle.” demişti. Mustafa'nın babası Küçük Abdullah halim selim bir adamdı. Üç ağabeyi o küçükken evden çıkmış, bir daha dönmemişlerdi. Kimisi Yemen diyordu kimisi Çanakkale. Hatta Sarıkamış diyenler de vardı. Ertesi

günü Küçük Abdullah oğlu Mustafa'yla birlikte ilçenin tek ilkokuluna gelmişti. Cevdet öğretmene "Hayırdır muallim?" demiş, Cevdet öğretmen "Gel Abdullah Efendi; hayır, hayır..." diye cevap vermişti. Önce Mustafa'yı sınıfına yollamışlardı. Sonra da "Hele gel bir çay içelim." diyerek Küçük Abdullah'ı içeriye, odasına almıştı. Zaten okul öyle büyük bir bina değildi. İki tane sınıf vardı. Birinci ve ikinci sınıflar bir odada; üç, dört ve beşinci sınıflar bir odada ders yapıyorlardı. Çok küçük bir odayı Cevdet muallim, öteki biraz daha büyükçe bir odayı da eğitimci Zeki ile yeni gelen Fikret öğretmen kullanıyordu ama okulun bahçesi epeyi genişti. Çocuklar bahçede çok rahat oynayabiliyorlardı. Onların sayısı da elliye geçmiyordu. Küçük Abdullah biraz sabırsızdı. Biraz da heyecanlı, tedirgindi. Hemen işini halledip gitmek istemişti. Cevdet muallim, bunu anlamış ve hemen söze başlamak istemişti. Nasıl söyleyeceğini önceden tasarlamıştı. "Bak Abdullah, senin Mustafa benim şimdiye kadar gördüğüm en iyi öğrencilerimden biri. Ben onun ileride çok iyi bir yere geleceğine inanıyorum. Ancak..." Küçük Abdullah kaşını çatı. Cevdet muallim "Lafi uzatmayayım. Bilmem biliyor musun, Mustafa bu sene on altı yaşını dolduruyor. Yasa gereği on altı yaşını dolduranlar ilkokulda öğrenimlerine devam edemiyorlar ama ben Mustafa'nın diplomasını alıp şehirde okumasına devam etmesini istiyorum." demişti.

Küçük Abdullah yeniden: "Eee?" diye karşılık vermişti. Cevdet muallim "Bu çocuğun yaşını küçültürsek okulunu bitirebilir." demişti. Küçük Abdullah "Nasıl olacak bu iş?" diye mırıldanmıştı. Cevdet muallim, "Ben hâkim Naim Efendi ile konuştum. Mahkeme masrafı 2,5 lira imiş. Bir iki şahitle Mustafa'nın yaşını on dörde indireceğiz ve Mustafa okulu bitirecek." dedi. Küçük Abdullah fazla düşünmedi. "Benim 2,5 liram yok!" demiş, çayını bile bitirmeden odadan çıkıp gitmişti.

Mustafa'nın hikâyesi burada bitmiyordu. Okuldan ayrılmak zorunda kalmış, on sekiz yaşında askere alınmış, 44 ay askerlik yapmış, askerde okuma yazma bildiği için rahat etmiş, çavuş olmuş, komutanları tarafından sevilmiş bir askerlik geçmişi olan insandı. Zaten memurluğa da bu bilgisi sayesinde alınmamış mıydı?

Mustafa Efendi çok hızlı bir geçmiş yolculuğundan hemen döndü, kendisine geldi. İhsan'ını üzmeyecekti. Onu çok iyi yetiştirecek, devlet parasız-yatılı okul sınavlarına sokacak, daha yukarılara gitmesi için her şeyi yapacaktı. O zaman elli kuruş neydi ki? Çok büyük bir para değildi ama az da değildi. Yine geçmişe dönüp askere giderken kendisine 10 kuruş harçlık veren komşuları Mestan Dayı'yı hatırladı. Ne zaman Mestan Dayı'yı görse on

beş yıl geçmişe döner ve o 10 kuruşun hatırını sayardı. Yıllar önce kendisine verilen 10 kuruşu unutmayan Mustafa Efendi şöyle bir düşündü: “Ben 10 kuruşu, 10 kuruşun hatırını hâlâ unutmadım. İhsan, hesapta olmayan bir 50 kuruş istiyor. Eğer bu 50 kuruşu verirsem yıllar sonra neler hatırlanacak, vermezsem neler...”

Bu hayallere dalıp çıkarken birden işe geç kalacağını hatırlayıp elini cebine attı. Bozuk elli kuruşu yoktu ama bir lirası vardı. Yine hızlıca düşündü İhsan'ımı bir deneyeyim, dedi. Hemen bir lirayı İhsan'a verdi. Akşam elli kuruşu isterim diye tembihledi. “Ellisi senin, ellisi benim.” İhsan'ına kıyamamıştı ama eğitmeyi, öğretmeyi de unutmamıştı. Böylece daha sonraları için de hesaplarını yapmıştı. İhsan'ı üzülmecek ama eve eklemeyi düşündüğü bir göz odanın parasını da biriktirmeye devam edecekti çünkü bir işten, bir dışten artardı.

Bir lirası olan İhsan çok mutluydu. Bugün önemli bir gündü. Cebinde çok önemli bir şey vardı. Ya düşürürsem ya kaybedersem diye düşünmedi de değil. Bugün hayatının en önemli günlerinden biriydi. Bisikleti olan Ahmet abisi İhsan'ı tanıyordu. Ahmet abileri okulun en büyüğüydü. Her sınıfta iki defa okuduğu, çift dikiş yaptığı söyleniyordu. Fatma ablasıyla da bir sene okumuştular. Arada sırada İhsan'a Fatma ablasını sorardı.

Nihayet o an geldi. Bugün dersler amma da uzamıştı, bitmek bilmiyordu. İşte bitmişti. Son ders zili çalınca da bütün çocuklar evlerine dağılırlardı. Kısa bir süre için... Önce açlıklarını yatıştıracaklar, önlüklerini çıkarıp günlük giysilerini giyeceklerdi. Her birinin evde, bahçede, dağda işleri vardı ama İhsan'ın değil.

İhsan bugün bisiklete binecekti. Cebinde bir lirası vardı. Yok, yok... Cebinde elli kuruşu vardı. Akşama babasına elli kuruşu verecekti. Ahmet abisi her zamanki gibi bisikletiyle caminin yanına geldi. Burada kocaman bir karadut vardı. Yaprakları ne kadar da iriydi karadutun. Dutlar önce kırmızı gibi duruyordu. Sonra karardıkça kararıyor ve kırmızı iken sert olan dutlar yumuşuyordu. Bu duttan yemek helaldi çünkü sahibi camiydi. Cami herkesin değil miydi? Caminin yeri, içi, kenarı herkesindi. Kutsaldı. İsmi belki Cem Paşa Camisi idi ama sahibi herkeste. Camiler öyle herkesin olmalıydı. Bir de bu dutları eğer üzerinize değdirirseniz çok leke yapıyordu ama şimdi dut mevsimi değildi. Bahara az kalmıştı. Dut zaten daha sonra olacaktı.

İhsan yavaşça Ahmet abisinin yanına geldi. Aslında son zamanlarda her gün geliyordu. Arkadaşlarına gıpta ile bakıp düşünceli düşünceli eve dönüyordu.

Ahmet abi artık herkesi biliyordu. Bisiklete binmek için gelenlerle seyretmek için gelenleri ayırt edebiliyordu. Bugün İhsan'da bir değişiklik olduğunu hemen anladı. "Gel bakalım İhsan!" dedi. Önce İhsan'ın hâlini hatırlıyordu. Her zamanki gibi Fatma ablasını da sordu. İhsan "İkide bir ablamı niye soruyor?" diye düşündü. İhsan yaklaştı, avcunun içinde sıkıca tuttuğu bir lirasını gösterdi. "Ama Ahmet abi bunun hepsi benim değil. Yarısı babamın." Bir liranın yarısının elli kuruş olduğunu sınıfta en iyi bilenlerdendi. Öğretmeni Semra Hanım, onun matematik dersinde sınıfın en iyisi olduğunu babasına ballandıra ballandıra anlatmamış mıydı? Ahmet, hemen "Tamam İhsan." dedi. "Biliyorsun, caminin etrafında bir defa dönme 25 kuruş. Senin elli kuruşun var. Eğer..." dedi Ahmet abi. "Eğer birinci turda bisiklete iyi binersen ikinci turda daha iyi bineceksin. Sana bir de hediyem olacak. Üçüncü tur da benden. Ablana anlatmayı unutma ha!" dedi "Gel bakalım. Önce karşıya bakacaksın, bunun adı fren. Bu, istediğin zaman bisikleti durdurmana yarar ama önce sol taraftaki freni kullanacaksın. Çok hızlı olursa ikisini birden sıkacaksın. Önüne bakmayacaksın. Hep karşıya, ileriye bakacaksın..."

O gün İhsan'ın babasına ve ablasına anlatacağı o kadar çok şey vardı ki... Neler neler...